

Ростислав Ярош

студент гр. ФФМ-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Ірина Сидор

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ЇХ РОЛЬ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Причинами недостатності бюджетного забезпечення територій в останні роки є відсутність фінансових ресурсів державного бюджету, недосконалість бюджетного планування та сповільнення темпів економічного зростання країни в цілому.

Місцеві бюджети виступають важливим інструментом фінансово-економічного регулювання, яке ґрунтується на сукупності фінансово-економічних взаємозв'язків у сфері формування бюджетних доходів, здійснення видатків бюджету, збалансування міжбюджетних відносин, що забезпечують розробку та реалізацію збалансованої економічної політики, спрямованої на забезпечення економічного зростання регіонів та держави в цілому. Рівень власних доходів бюджетів місцевого самоврядування є «...індикатором соціально-економічного розвитку територій та відповідно відображає ступінь розвиненості підприємництва в регіоні» [2].

Важлива роль місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку території, адже «...саме з місцевих бюджетів здійснюється фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я, засобів масової інформації; також фінансуються різноманітні молодіжні програми, видатки на упорядкування населених пунктів, соціальний захист і соціальне забезпечення населення» [15, с. 63].

Однією з базових проблем сучасного розвитку національної економіки є обмеженість бюджетних ресурсів низового рівня. Її розв'язання вимагає не тільки визначеної державної діяльності в підтримці збалансованості місцевих бюджетів, але й відповідної взаємозалежності між доходами та видатками.

З метою детального аналізу специфіки функціонування місцевих бюджетів в Україні, виявлення недоліків вітчизняної практики щодо формування доходів та здійснення видатків, вважаємо за необхідне розглянути теоретичні засади сутності місцевих бюджетів.

У фінансовій науці немає єдиного загальноприйнятого визначення місцевих бюджетів. За результатами дослідження економічного змісту місцевих бюджетів. Вони трактуються як «...план місцевого господарства; фонди грошових фінансових ресурсів; сукупність економічних, грошових відносин; реальні ресурси» [10, с. 15]. Л. Сергієнко місцеві бюджети розглядає як «...сукупність завдань, доручених місцевим органам влади, та сукупність ресурсів, які є у їхньому розпорядженні для виконання поставлених перед ними завдань, акцентуючи увагу на основному призначенні дохідної частини» [13, с. 6].

Д. Бутаков, І. Ходорович та Г. Поляк місцеві бюджети трактують як «...сукупність економічних відносин, що сприяють територіальному перерозподілу національного доходу держави та забезпечують формування фінансової бази місцевих рад» [7]. Вчені-економісти акцентують увагу на соціальному призначенні місцевих бюджетів, проте не конкретизують джерела формування фінансової бази органів місцевої влади. Однак, не усі автори мають аналогічні підходи. Так, наприклад, О. Кириленко стверджує, що «... у місцевих бюджетах органічно поєднано дві категорії, з одного боку, місцеві бюджети – це основні фінансові плани місцевих рад, з іншого – вони є реальною економічною категорією, яка сприяє розвитку виробничої сфери та фінансування невиробничої сфери на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць» [8, с. 23].

Інша група авторів вважає, що при визначенні поняття «місцевий бюджет» найбільш поширеним його трактуванням є як основного елементу системи «територіальних», «муніципальних» чи «місцевих» фінансів [1]. Зокрема, Н. Вовна характеризує місцеві бюджети як «сферу централізованих фінансових відносин у складі місцевих фінансів» [6]. О. Романенко, С. Огородник, М. Зязюн визначають місцевий бюджет як «розпис грошових доходів і витрат місцевих органів влади, план формування і використання фінансових ресурсів держави та адміністративно-територіальних одиниць, що забезпечує можливість виконання відповідними органами державної влади і місцевого самоврядування покладених на них функцій» [12]. З точки зору О. Василика, місцевий бюджет необхідно розглядати як «...організаційну форму мобілізації частини фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів самоврядування та систему фінансових відносин, що складаються між місцевими та державним бюджетами, а також усередині сукупності місцевих бюджетів» [4].

Позиції авторів щодо визначення місцевих бюджетів у науковій літературі дозволяють згрупувати їх за кількома напрямками. Зокрема, В. Огонь, В. Малько, С. Кондратюк визначають місцеві бюджети як «...складову бюджетної системи не конкретизуючи їх як окрему дефініцію, тобто переносять риси, притаманні категорії бюджет і на місцеві бюджети» [10, с. 55].

Поряд з тим, ряд науковців визначає особливі риси місцевих бюджетів на відмінну від державного бюджету. До зазначених особливостей відносять:

- «...статус, тобто те, що місцеві бюджети затверджуються рішенням представницьких органів влади, але не мають юридичного статусу закону;
- сфера дії, тобто юрисдикція місцевого бюджету поширюється на певну обмежену територію і немає жодної сили поза її межами. Сферу дії також розглядають стосовно юридичних та фізичних осіб, які відповідно функціонують чи проживають на цій території;
- пріоритетна соціальна спрямованість;
- наявність відносин міжбюджетного перерозподілу коштів» [6; 12].

Більшість науковців однастайні в тому, що місцеві бюджети виступають фінансовою основою органів місцевого самоврядування. Зокрема, професор О. Василик зазначає, що при дослідженні проблеми місцевих бюджетів їх треба розглядати в двох аспектах. По-перше, як «організаційну форму мобілізації

частини фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів самоврядування. По-друге, як систему фінансових відносин, що складаються між місцевими та державним бюджетами, а також усередині сукупності місцевих бюджетів» [5, с. 181].

Виходячи з теоретичних основ бюджетного регулювання, безперечно, «важливим є визначення економічної сутності місцевих бюджетів як складової системи соціально-економічного розвитку, яка полягає у сукупності фінансово-економічних відносин, що виникають у процесі перерозподілу валової доданої вартості регіону з метою формування та використання фінансових ресурсів територіальних громад, спрямованих на економічне зростання адміністративно-територіальних одиниць та підвищення добробуту населення» [14, с. 43].

Положення Бюджетного кодексу України розмежовують поняття «місцевий бюджет» та «бюджети місцевого самоврядування». Так, ст. 2 Бюджетного кодексу України визначає, що «...бюджетами місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань, в свою чергу, місцевими бюджетами є бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування» [3, с. 13].

Конституція України містить поняття «місцеві бюджети», а саме, ст. 142 визначає, що «...матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад» [9]. Згідно положень ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», «бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) — план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування» [11].

Відтак, розгляд нормативно-правової бази з питань функціонування місцевих бюджетів не подає розмежувань між поняттями «бюджети місцевого самоврядування» та «місцеві бюджети». У Законі України «Про місцеве самоврядування» дані поняття ототожнюються, а у Конституції України визначено бюджети місцевого самоврядування як «...бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць» [9].

Таким чином, поняття «місцевий бюджет» можна розглядати як фонд фінансових ресурсів, який перебуває у віданні органів виконавчої влади відповідного органу місцевого самоврядування і призначений для виконання власних і делегованих повноважень відповідно до законодавства України. За своєю формою місцевий бюджет виступає основним фінансовим планом місцевого самоврядування, за матеріальним змістом – централізованим фондом фінансових ресурсів конкретної територіальної одиниці.

Список використаних джерел:

1. Андрейченко О. Нові підходи до формування дохідної бази місцевих бюджетів. *Економіст*. 2010. № 11. С. 38-40.

2. Боголіб Т. М. Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад. URL: www.nbuv.gov.ua
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI: URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Василик О., Павлюк К. Державні фінанси України: підруч. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 608 с.
5. Василик О. Теорія фінансів: навч. посіб. Київ: НІОС, 2000. 416 с.
6. Вовна Н. Фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування. *Економіка*. 2010. № 6. С. 17-24.
7. Деякі питання стабілізаційної дотації з державного бюджету місцевим бюджетам. Постанова Кабінету міністрів України від 16.09.2015 р. № 727 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/6-2015-%D0%BF#n18>
8. Кириленко О., Малиняк Б., Письменний В., Русін В. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади: навч. посіб. Київ: ТОВ «ПІДПРИЄМНИЦТВО ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 396 с.
9. Конституція України. Документ № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Огонь В. Доходи місцевих бюджетів та напрями їх реструктуризації. *Фінанси України*. 2006. № 5. С. 3-11.
11. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show->
12. Радіонов Ю. Д. Управлінські рішення як фактор неефективного використання бюджетних коштів. *Економіка України*. 2012. № 12. С. 41-51.
13. Сергієнко Л. Сучасний стан та перспективи розвитку бюджетної політики України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2012. № 2. С. 56-60.
14. Сидор І. Податковий і неподатковий механізми наповнення місцевих бюджетів в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 9. С. 41-48.
15. Явтушенко А. В. Формування місцевих бюджетів та шляхи їх покращення в умовах децентралізації влади. *Таврійський науковий вісник*. 2021. Вип. 1. С. 62-69.